

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Johannes Anyurus *En storm kom från paradiset – en postkolonial traumeroman*

van der Poll, S.

Publication date
2017

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van der Poll, S. (2017). *Johannes Anyurus En storm kom från paradiset – en postkolonial traumeroman*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Johannes Anyurus *En storm kom från paradiset* – en postkolonial traumeroman

- Suze van der Poll, Universiteit van Amsterdam (s.vanderpoll@uva.nl).

Innlegg til Unni Langås' Jubileumsseminar, Kristiansand, 31. mars 2017.

I innledningen til *Trauma. Explorations in Memory* skrev Cathy Caruth, en av grunnleggerne av den kulturelle vinklingen av traumeteorien på 1990-tallet at «trauma itself may provide the very link between cultures: not as a simple understanding of the pasts of others but rather, within the traumas of contemporary history, as our ability to listen through the departures we have all taken from ourselves». ¹ Utsagnet til tross har flere forskere i det siste argumentert for at traumeforskningen – Caruths bidrag inkludert – har marginalisert ikke-vestlige traumehistorier og ikke-vestlige bidrag til traumeforskning. Gert Buelens² og Roger Luckhurst³ er blant dem som har kritisert traumeforskningens eurosentrisk orientering og de har problematisert generaliseringen av traume-estetikken, som går ut på at traumefortellinger gjerne forbindes med et modernistisk paradigme der egenskap som det ikke-lineære, brudd, skiftende narrative stemmer og motstand til closure er sentrale kjennetegn. Dette paradigmet viser seg ofte være for begrensende for å analysere fortellinger som tematiserer traumer som er forårsaket av politisk vold, tvungen migrasjon eller rasisme. Heller enn å avfeie traumaforskningen forsøker forskere som Buelens og Luckhurst å åpne opp den eurosentrisk orienteringen ved å undersøke om og hvordan traumateori kan anvendes for å oppnå en dypere forståelse av traumeerfaringer som har sin opprinnelse i kolonial eller postkolonial undertrykkelse.

Der er i lys av denne nyvinklingen jeg vi se nærmere på Johannes Anyurus *En storm kom från paradiset* som med sin doble narrative struktur beveger seg mellom to kulturer, en øst-afrikansk og en nord-europeisk. Romanen skriver seg inn i en postkolonial traumediskurs samtidig som den har et tydelig fotfeste i en samtidig svensk litterær-kulturell kontekst. *En storm kom från paradiset*, som utkom i 2012, er en fortelling om en far, det er farens biografi som utgjør hoveddelen av romanen. Slik sett kan Anyurus tekst leses som et av mange bidrag til den biografiske sjangeren som har dominert skjønnlitteraturen i flere år. Men der noen av disse biografiske romanprosjekter har blitt kritisert for å

¹ Cathy Caruth, «Trauma and Experience: Introduction». *Trauma. Explorations in Memory*. Cathy Caruth (red.), Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1995: 1-11. (p. 11)

² Stef Craps og Gert Buelens, «Introduction: Postcolonial Trauma Novels». *Studies in the Novel*. Vol. 40, no. 1-2, 2008, pp. 1-12.

³ Roger Luckhurst, «Beyond Trauma. Torturous Times», *European Journal of English Studies*. Vol 14, no 1 April 2010, pp. 11-21.

være narsissistisk og navlebeskuende, knytter Anyuru det biografiske helt bevisst til en bredere sosialhistorisk og geopolitisk kontekst.

Faren som står sentralt i Anyurus fortelling er migrant. Han kom til Sverige på slutten av 1970-årene for å finne trygghet, etter å ha vært på flukt for de voldsomme myndighetene i Øst-Afrika i flere år.. I et intervju med Bent Erik Pedersen i *Dagsavisen* (18. september 2013) sa Anyuru: «Dette er en viktig fortelling fordi den handler om hva historien gjør med et enkeltmenneske, om hvordan volden fortsetter og fortsetter, om kolonialiseringstidas vold som fortsetter inn i nye nasjonalstater, inn i et enkeltmenneskes liv, og til slutt inn i en sønns liv».

Hoveddelen av romanen er viet faren P som er født i en liten by ved Victoriasjøen i Uganda på slutten av 1940-tallet. Siden han var liten drømte han om å fly og drømmen ser ut til å virkeliggjøres. Hjemlandet Uganda har nettopp blitt selvstendig og nasjonsbyggingsprosjektet er i full gang. Landet trenger et eget hær. Etter å ha avtjent verneplikt i sitt hjemland, sendes P til Hellas der han får en militær eliteutdannelse. Like før han er ferdigutdannet pilot ender Idi Amins statskupp imidlertid ikke bare Ugandas, men også Ps lovende framtid. Drømmen om å fly, tanken på at det er mulig å begynne om igjen som om «historien inte fanns» (Anyuru, 2012: 15), er imidlertid sterkere enn vissheten om at han vil bli en brikke i det politiske spillet om han vender tilbake til hjemlandet. P aksepterer en jobb som pilot i Zambia, men arresteres når flyet mellomander i Tanzania. De tanzanianske myndighetene mistenker ham for å være en spion for Amin, og slår ikke bare sønder Ps drøm om å fly, men fratar ham også eksistensen: «Du finns inte längre», sier forhørslederen. (Anyuru, 2012: 11) Etter å ha blitt forhørt og torturert i Dar-es-Salaam flyttes P til en flyktingeleir nær Tabora der restene av de koloniale plantasjene er synlige, senere til en annen leir. Han klarer å flykte og havner i Nairobi der han treffer ei svensk jente som han gifter seg med. Når situasjonen i Nairobi også blir for risikabel, flytter det unge paret til Sverige.

Ps migrasjonshistorie er tett forbundet med den komplekse og ofte voldsomme dekoloniseringsprosessen i Uganda, Tanzania og Kenya i 1960-årene. At denne historien imidlertid ikke opphører etter at P har bosatt seg og dannet familie i det nøytrale Sverige, blir tydeliggjort i den andre fortellingen som *En storm kom från paradiset* inneholder. For å vise hvordan den postkoloniale volden fortsetter og fortsetter opererer Anyuru med en dobbel narrativ struktur. Han har valgt å sammenflette to historier, fortalt fra to ulike temporale og geografiske perspektiver: Hovedfortellingen utspilles hovedsaklig i Afrika på 1960- og 1970-tallet der dekoloniseringsprosessen kjennetegnes av politisk kaos

og institusjonalisert vold. Den andre fortellingen beskriver levevilkårene til migranter og deres etterkommere i det svenske folkhemmet der verdier som likeverd og solidaritet viser seg ikke å gjelde alle.

Fortellingene leseren presenteres for formidles av to fortellerinstanser. Som Roger Luckhurst og Alan Gibbs har tydeliggjort er skiftet mellom ulike narrative stemmer en fortelleteknikk som kjennetegner mange traumefortellinger. Gibbs understreker at skiftet medfører en desentrert subjektivitet som muliggjør forsøket på å representere de traumatiske hendelsene.⁴ Ps historie gjengis av en tredjepersonsforteller. Denne historien avveksles med seks kortere tekstfragmenter der det opptrer en jeg-forteller. Jeg-fortelleren identifiseres tidlig i romanen som Ps sønn, og etterhvert får leseren opplysninger om at dette jeget, som er født og oppvokst i Sverige, holder på med å skrive ei bok om faren. Det er han som medierer farens traumatiske historie. Fortelleren baserer seg på farens notater og fotografier, samt samtaler han hadde med faren siden han (sønnen) var tenåring. Til tross for at sønnen skjuler seg bak begge fortellerne er vekslingen mellom en tredje- og en førstepersonsforteller likevel viktig ettersom det muliggjør en vekslende distanse til og et vekslende perspektiv på historien som formidles.

Sønnen vokser opp i et fredelig land og opplever en trygg barndom sammen med sine søsken og sin svenske mor – foreldrene skilles når gutten er omtrent sju år gammel –, og opplever sin oppvekst som 'vanlig': «Min oppväxt var som allas» (Anyuru, 2012:121). Men når han blir eldre konfronteres han med en følelse av rotløshet og ensomhet som bunner i hans dobbelte etniske identitet: «Hela mitt liv denna ensamhet» (Anyuru, 2012:120). Han vet nok han kommer fra de svenske leiegårdene, men tror som tenåring at hjemmet fantes et sted i Afrika. Der faren aldri snakket lengselsfullt om det afrikanske kontinentet, nærer sønnen det som ligner en nostalgisk lengsel etter Afrika. (se Anyuru, 2012:199). Nostalgi er en følelse som opprinnelig er knyttet til hjemmet (Gresk nostos – å komme hjem + algos – smerte). Og at hjemmet er forbundet med smerte er noe som sønnen er bevisst på. «Några pojker retar mig alltid [...]. De säger ord om mitt krulliga hår, om min kropp, om min hud, de skrattar och deras skratt hör till det här landet, till rådhusen, till träden.» (Anyuru, 2012:213). Han kjenner at han blir marginalisert i det svenske samfunnet. Etter hvert internaliserer han det svenske samfunnets rasisme, noe som ikke bare har påført ham et ustabil selvbylde, men som også forårsaker et hat overfor dette samfunnet. Og han er ikke alene. Det er illustrerende at han i ungdommen omgås gutter som også har

⁴ Jfr Alan Gibbs, *Contemporary American Trauma Narratives*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014:27.

en dobbel etnisk identitet: Peter, med en mor fra Kroatia og S som også har en afrikansk far. «Vi hatar dette landet. Ingen har någonsin ræckt oss handen» (Anyuru, 2012:216).

Problemet er at han ikke klarer å identifisere seg med faren heller. For faren er fraværende under oppveksten og forteller lite om sin bakgrunn «Allt är så oformligt när det kommer till honom, allt viker undan när jag griper efter det, allt är skuggor, berättelser som ändras.» (Anyuru, 2012:121).

Bekreftelsen og stabiliteten gutten leter etter finner han altså ikke hos faren. Men det som får ham til å stole litt på livet igjen er bøkene til Frantz Fanon han oppdager som sekstenåring. Psykiatren fra den franske kolonien Martinique hadde i sin bok *Svart hud, hvite masker* (1952) skrevet om koloniseringens psykologi, om hvordan underlegenhetskomplekset hadde blitt prentet inn og om hvordan de koloniserte begynte å etterligne undertrykkerne som følge av rasismemekanismene. Denne boka og Fanons analyse av kolonisering og dekolonisering i *The Wretched of the Earth*, fungerer som viktige referanser for jeg-fortelleren, som ser parallellene mellom det Fanon beskriver og det han selv opplever i Sverige på 1990-tallet.⁵ Det er først mye senere, når han får lese farens minner og når han spør faren om opplevelsene i Afrika i forbindelse med bokprosjektet at han forbinder det han har lest hos Fanon med farens liv som er sterkt preget av Afrikas postkoloniale historie. Det er megetsigende at han anvender Fanons metaforikk i sin beskrivelse av faren: «Han drar ner den vita masken, jag ser hans ansikte». (Anyuru, 2012:81)

Postkolonial traumefortelling?

Vi har sett at *En storm kom från paradiset* åpner opp for flere tolkninger, den kan leses som biografisk tekst, som migrasjonshistorie (noe Anne Heith gjorde i artikkelen "Blackness, Religion, Aesthetics: Johannes Anyuru's Literary Explorations of Migration and Diaspora"⁶) eller som (post)kolonial fortelling. Det som imidlertid går som en rød tråd gjennom både farens og sønnens biografi, gjennom migrasjonshistorien og den koloniale historien er traume-erfaringen eller heller traume-erfaringene som beskrives. Allerede fra romanens prolog lyser det traume. Leseren møter en person som våkner. Han befinner seg i et tog og det blir fort klart at både hans hukommelse og hans selvfølelse er forstyrret:

⁵ Frantz Fanon, *Black Skin, White Masks*, overs. Charles Lam Markmann. London: Pluto Press, 1986 [*Peau Noire, Masques Blanc*, Paris: Seuil, 1952] om koloniseringens psykologi, om hvordan inferioritetskomplekset er prentet inn, og hvordan de koloniserte gjennom rasismemekanismen starter å etterligne undertrykkerne. Tekstens form og dens stil er mangesidig: Den inneholder litterære sitater, biografiske og teoretiske deler, refleksjoner, analyser, vitenskaplige diskusjoner. I sitt forord til 1986 utgivelsen kommenterte Homi Bhabha Fanons metafor som følgende: «It is not the Colonialist Self or the Colonized Other, but the disturbing distance in-between that constitutes the figure of colonial otherness – the White man's artifice inscribed on the black man's body. It is in relation to this impossible object that emerges the liminal problem of colonial identity and its vicissitudes.» (xxviii-xxix). Du er annerledes du er en av oss, the white masked black man har en ambivalent identitet.

⁶ Anne Heith, "Blackness, Religion, Aesthetics: Johannes Anyuru's Literary Explorations of Migration and Diaspora." *Nordlit*, 31/2014:59-70.

«Han minns inte vad han har varit med om.[...] Han minns inte vem han är. [...] Han minns inte. Han minns inte historien». (Anyuru, 2012:5). Denne enigmatiskke åpninggen danner opptakten til resten av fortellingen som er basert på minnene P skrev ned da han bodde i Sverige. Det er først mange år senere og på et helt annet sted at P begynner å forstå hva han hadde opplevd og hva han hadde rømt fra. “Han ville skriva ner vad han mindes av sitt liv. Han satt vaken på nätterna och minds och han blev ledsen av det, sa han, men också att det hade varit nödvändigt för honom, at han för första gången hade börjat förstå vad han hade gått igenom, hur underligt och våldsamt det hade varit”. (Anyuru, 2012:80) Biter av disse minnene er tatt opp i kursiv i jeg-fortellerens tekst, slik at leseren kjenner igjen det som tidligere er blitt formidlet av den tredjepersonsfortelleren. Det som imidlertid er interessant er at de innskudte bitene viser at faren brukte førstepersonspronomen da han skrev ned minnene sine, noe som tyder på at han har klart å integrere dem.

Likevel er det viktig å huske på at Ps traumatiske historie stort sett formidles av sønnen. En sønn som tydelig er preget av den svenske kulturen han vokste opp i. Dette forklarer muligvis at framstillingsformen er påfallende ‘typisk’ for mange vestlige traumefortellinger og har mange likheter med en (post)moderne estetikk. Tredjepersonsfortellingen har en fragmentert karakter, fortelleren beveger seg fram og tilbake i historien og blander ulike diskurstyper. Beskrivelsene av forhøret og minnene avbrytes av korte faktiske fragmenter som er tatt fra en lærebok for flykadetter. Videre er det objektive beskrivelser av bilder som utfyller historien. Det som imidlertid er oppsiktsvekkende er at dens perspektiv ikke er vendt mot fremtiden, noe som kjennetegner mange vestlige traumefortellinger, og at det er veldig lite distanse til det som beskrives. Gjengivelser av samtaler under forhøret av det tanzanianske politiet, bruken av presensformen, detaljerikdommen og mangelen på overblikk som forårsakes av at fokalisingen ligger hos P. gjør at leseren blir vitne til de grusomme hendelser P utsettes for og til hans angst, og utsettes for ubehag.

Gjennom det politiet forteller om ham, gjennom det P. velger å fortelle politiet og gjennom minnene som han ikke deler med politiet får leseren bitvis opplysninger om fortiden, både Ps personlige og den store geopolitiske historien. Detaljrealismen til tross, skaffes det ikke sikkerhet om sannhetsverdien i det som fortelles. Det skyldes ikke bare diskrepansen mellom det forhørerne sier har hendt og det P forteller. Men også at det ikke er helt klart om P gjengir minnene sine eller om han drømmer om fortiden.

Den fragmenterte presentasjonen, den brudte kronologien, bruken av flashbacks, beskrivelsene av drømmer og mareritt er elementer som betraktes som karakteristiske for vestlige traumefortellinger. Alt

dette er tegn på det Freud kalte *Nachträglichkeit*, en forsinkelse han betraktet som et sentralt element av sin traumeteori: den traumatiske hendelsen undertrykkes, og uttrykkes først senere. Det som i midlertid er påfallende er at *En storm kom från paradiset* snarere synes å fokusere på den detaljerte beskrivelsen av selve de traumatiske hendelsene enn på følgerne. I de fleste analysene av traumer i litteraturen er det oftere traumets symptomer eller følger som står i sentrum. Det er først og fremst i de tekstdelene der sønnen opptrer som jeg-forteller at leseren blir gjort oppmerksom på at faren plages av de traumatiske opplevelsene i Afrika. I hovedfortellingen vektlegges den ofte sensoriske beskrivelsen av den eksessive volden i øyeblikket han opplever det.

Et annet element som kjennetegner Anyurus fortelling er at historien ikke kretser om en enkel traumatisk opplevelse, men beskriver en rekke traumatiske hendelser som inntreffer over en lengre periode. Det presenteres et mangfold av traumatiske erfaringer av ulik art. Her kan det være interessant å referere kort til Freuds forelesninger om psykoanalysen fra 1909 (Clark University, Massachusetts) som også Frantz Fanon siterer i *Black Skin, White Masks*. Freud skriver at han hadde kommet frem til at lidelsessymptomene i enkelte tilfeller ikke kunne føres tilbake til en enkel traumatisk opplevelse, men til tallrike, ofte svært like, gjentatte traume-erfaringer. Denne rekke erfaringer skulle reproduseres i omvendt kronologisk rekkefølge, en etter en, for om man hoppet over en av de traume-erfaringene som hadde kommet etter ville det være helt umulig å nå fram til det første og mest virksomme traumet.⁷

Om vi forsøker å kartlegge traumene P opplever, fortøner det seg noe interessant. Fortellingen starter med den detaljerte beskrivelsen av forhøret i Dar-es-Salaam, forhørsrommet er lukket, han blir slått og er bevisstløs. Det er under oppholdet i Dar-Es-Salaam at minner om familievold aktiveres i form av en flashback/ drøm. Familievolden inntraff da P var barn. Det fortelles detaljert, men også med en viss distanse om en gutt som blir mishandlet. Detaljene i beskrivelsen av kroppen som gjør vondt på grunn av blåmerkene på låren og halebenet, gjør at leseren nærmest kan kjenne mishandlingen selv, men samtidig skapes det en distanse ved at minnet gjengis i preteritum og ved at subjektet depersonaliseres. Fortelleren anvender det upersonlige pronomenet 'man' istedenfor 'han' og i tillegg økes distansen ved at P presenteres som 'Gutten' som venter på 'mannen', som like etter identifiseres som Ps alkoholiserende

⁷ Sigmund Freud, «Über Psychoanalyse». *Gesammelte Werke. Band 2. Vol 2*. Altmünster: Jazzbee Verlag, 2015:13. "es war nicht immer ein einziges Erlebnis, welches das Symptom zurückliess, sondern meist waren zahlreiche, oft sehr viele ähnliche, wiederholte Traumen zu dieser Wirkung zusammengetreten. Diese ganze Kette von pathogenen Erinnerungen musste dann in chronologische Reihenfolge reproduziert werden, und zwar umgekehrt, die letzte zuerst, und die erste zuletzt, und es war ganz unmöglich, zum ersten und oft wirksamsten Trauma mit Überspringung der später erfolgten vorzudringen."

storebror.⁸

Bruken av upersonlige pronomen er tegn på dissosiasjon eller depersonalisering. Slike depersonaliserte minner er ofte traumatiske. I en undersøkelse av Onno van der Hart, Bessel van der Kolk og Hilde Bolt (2005) viste det seg at det var en viktig forskjell mellom minner om traumatiske og minner om ikke-traumatiske hendelser: «When the traumatic memory evolved into a narrative, in all cases but one, the memory remained depersonalized.»⁹ Depersonalisering eller DID (Dissociative Identity Disorder) er ifølge Onno van der Hart, Bessel van der Kolk og Hilde Bolt sterkt korrelert med kronisk barndoms traumatisering, spesielt når traumet forårsakes av psykisk mishandling i barndomsalderen.¹⁰

Mishandlingen P utsettes for i barndommen kan betraktes som et personlig traume som foregår innenfor familien. Mishandlingen under avhøret i Dar-es-Salaam og erfaringene i flyktningeleirene er imidlertid eksempler på et politisk, postkolonialt traume. Han er et offer for den politisk kaotiske situasjonen under dekoloniseringsprosessen. Selv om P kjenner en diffus skam fordi han i motsetning til de mange andre ungandanesiske flyktningene i leiren, vendte frivillig tilbake til Afrika, er han like fullt et offer for volden dekoloniseringsprosessen medfører. Han fengsles og tortureres som sine landsmenn.

I motsetning til det personlige barndomstraumet er det postkoloniale traumet et kollektivt traume. Å beskrive traumet som en kollektiv erfaring er noe som kjennetegner mange postkoloniale traumeromaner. Ifølge Stef Craps og Gert Buelens kan slike fortellinger bidra til å korrigere «de individualiserende, psykologiserende og depolitiserende tendensene som kjennetegner de vestlige modellene for traume-behandling».¹¹ Det som er interessant er at det kollektive aspektet også dukker opp i sønnens beretning. Det er ikke bare han, men også vennene som blir utstøtt fordi de betraktes som annerledes. Og hva mer er, også faren P diskrimineres, fortelles at hans hjem ikke er i Sverige. Skinheads roper til ham at han skal «Åka tillbaka!». Et utsagn som bare forsterker traumet. Om det er en sak farens historie illustrerer er det umuligheten av å vende tilbake til hjemlandet, og nå viser det seg

⁸ Også ved beskrivelsene av livet i flyktningeleirene erstattes det personlige pronomen 'han' av det upersonlige pronomen 'man': «Man uträttar sina behov i ett hål i marken» (Anyuru, 2012:133); «Man serveras frukost. Man sitter på en stock och petar med foten i asken» (Anyuru, 2012:149); «Man sitter vid elden och äter» (Anyuru, 2012:153).

⁹ Onno van der Hart, Bessel van der Kolk og Hilde Bolt "Memory Fragmentation in Dissociative Identity Disorder", *Journal of Trauma & Dissociation*, Vol. 6(1) 2005:55-70 (63).

¹⁰ Onno van der Hart, Bessel van der Kolk og Hilde Bolt "Memory Fragmentation in Dissociative Identity Disorder", *Journal of Trauma & Dissociation*, Vol. 6(1) 2005:56.

¹¹ Stef Craps og Gert Buelens, «Introduction: Postcolonial Trauma Novels». *Studies in the Novel*. Vol. 40, no. 1-2, 2008:4

at heller ikke vertslandet er et sted der han er velkommen. Hans postkoloniale traume som er knyttet til følelsen av å bli utstøtt slutter altså ikke når han forlater Afrika.

Men hva med forbindelsen mellom det personlige barndomstraumet og de kollektive postkoloniale traume-erfaringe? Det virker som disse traumatiske erfaringer har lite med hverandre å gjøre, ved nærmere betraktning viser det seg imidlertid at det er mange analogier i beskrivelsen av hendelsene, som flettes sammen til en større fortelling. Både brorens hjem, forhørslokalet og flyktningeleirene, beskrives som lukkede rom der P er den underlegne, der det ikke nytter å stå i mot, der det er umulig å rømme. P utsettes for både psykisk og fysisk vold, opplever angst for de som har makt, ikke minst fordi makthaverne skifter mellom vold og vennlighet.

Det er først mye senere i fortellingen at det første traumet P opplevde blir avklart. Når han føres fra politikammeret i Dar-es-Salaam til flyktningeleiren nær Tabora minnes han en lang reise han gjorde som barn sammen med broren: «Ingen berättade något för honom. Hans bror hade redan slagit både honom och resten av familjen i flera år och alla visste at P skulle få stryk varje dag. Ändå hade de sänt iväg honom.[...] Han hade aldrig förstått. Ibland tänkte han att han var en gåva eller betalning för att få mannen, som terroriserade hela familjen, att ge sig av.» (Anyuru, 2012: 105) Dette første, og ifølge Freud mest virksomme traumet han opplever som fireåring er å miste sitt hjem. Det som starter med tapet av et hjem, følges av tapet av et fellesskap, av et fedreland. P kan aldri vende hjem igjen og må flytte så ofte og skifte identitet slik at han selv nesten glemmer hvem han er.

Som Alison Blunt og Robyn Dowling tydeliggjorde i *Home* (2006) spiller både det konkrete hjemmet og forestillingen om hjemmet en viktig rolle i individets identitetsdannelse. Ikke bare når det gjelder den personlige identiteten, men også med hensyn til den kollektive identiteten. Det er ikke tilfeldig at vi anvender metaforer som hjemland eller folkhem. Hjemmet er en problematisk størrelse i Anyurus roman, såvel i forbindelse med nasjonen som i forbindelse med familiesfæren og såvel for sønnen som for faren. P kjenner seg forrådt av statene han hadde vært lojal mot (Anyuru, 2012:15), de er ikke i stand til å beskytte ham, og det gjelder også Sverige. Faren er svært skuffet når legene nekter ham en ny lungetransplantasjon, noe som han betrakter som et dødsdom. Heller ikke hjemmet representerer et trygt sted i romanen. Hjemmet der P ble født måtte han forlate som fireåring, og hjemmet han vokste opp i beskrives som et *unheimisch* sted, et sted som han hadde rømt fra da han kunne, men som likevel fortsetter å hjemsøke ham i drømmene. Til tross for at P klarer å rømme blir han ikke kvitt de traumatiske minnene om hjemmet. De dukker opp når han befinner seg i en liknende, truende situasjon.

I flyktningeleiren der han sitter fengslet med sine landsmenn, tenker han på at: «han aldri kommer att stanna någonstans, aldrig, aldrig. Att han lämnade sitt hem en natt när han var pojke. Att han saknar det med varje ben i kroppen.» (Anyuru, 2012: 168).

Setningen illustrerer det ambivalente forholdet til hjemmet i historien. Lengselen overfor angsten og utryggheten. Dette forholdet kommer til å prege livet hans. P fly(k)ter fra sted til sted, hans livshistorie er en flukthistorie, fra barndomshjemmet til den italienske internatskolen, via eliteskolen i Hellas, fengslet i Dar-es-Salaam, de to flyktningeleirene og til Nairobi. På samtlige stedene tvinges han til å påta en maske, å skifte identitet. Til slutt havner han i Sverige. Der stifter han sin egen familie og skaper et hjem. Men som sønnen observerer plages P av mareritt om flyktningeleiren og vet han ikke hvor han er. «Han blir aldri en trygg varelse» (Anyuru, 2012:122). Det varer ikke mange år før P forlater kone og barn og flytter fra Borås til Göteborg der han lever som fraskilt havnearbeider. Ved at faren flytter ut oppløses også barndomshjemmet til sønnen, som flytter med mora og søskene til Växjö.

Historien repeterer seg, etter at han hadde mistet faren sin hadde P som fireåring blitt tvunget til å forlate hjemmet der han ble født. Med farens død startet utryggheten som hjemsøker ham resten av livet og som gjør ham til en forbipasserende. En erfaring han gir videre til sin sønn som han gir følgende råd: Sønnen «måste vara beredd på att fly från [s]itt land, att [han] måste ha en internationell utbildning, att [han] måste vara beredd att når som helst resa [s]ig upp och lämna allt». (Anyuru, 2012:122)

Her er vi inne på en viktig egenskap av traumer, det at de er overførbare. Og denne overførbarheten ytrer seg på ulike måter. Roger Luckhurst påpeker i *The Trauma Question* at «trauma leaks between mental and physical symptoms, between patients, between patients and doctors, and between victims and their listeners or viewers, who are commonly moved to forms of overwhelming sympathy, even to the extent of claiming secondary victimhood». ¹² Traumets overførbarhet er blitt et sentralt etisk anliggende i representasjonen av traumatiske fortellinger og bilder, hevder Roger Luckhurst, for er det eller skal det være mulig å begrense traumet til dets primære offer? Vi har tidligere sett at leseren gjennom presentasjonsformen gjøres til et vitne til Ps traumer. Den som formidler denne traumatiske historien til leserne er imidlertid ikke P selv men hans sønn, forfatteren. Og denne forholder seg med vekslende distanse til farens historie. Det blir fort tydelig at sønnen ikke opptrer blott som talsmann

¹² Roger Luckhurst, "Introduction". *The Trauma Question*. London: Routledge, 2008: 1-15 (3)

eller som utenforstående intervjuer. Han har et sterkt behov for å kjenne farens historie, fordi han selv sliter med spørsmål kring sin identitet. Farens traume er et traume som overføres til neste generasjon. Sønnen føler seg fremmed, identitetsløs, akkurat som faren. Og også i hans tilfelle er identitetsløsheten knyttet til tapet av hjemmet (og faren) og til et ambivalent forhold til en nasjonal identitet. Til tross for at sønnen er svensk statsborger betraktes han som fremmed i det svenske samfunnet. I et forsøk på å finne sine røtter, har han lest historiebøker, om Langi, stammen faren tilhører.

Jag har läst langis historia denne vinter. Enligt en historieskrivning utgör de den yttersta utlöparen av en migrationsström som utgick från det abbesinska riket på sextonhundratalet [...]. Andra berättelser är uförenliga med denna. En version av historien hävdar att langi var herdar från Sudan som redan under trettonhundratalet slog sig ner bland de mer centraliserade och hierarkiskt organiserade Bantunkungadömena kring Victoriasjön [...].¹³

De ulike versjonene av historien bøkene presenterer gjør at det eneste han med sikkerhet kan si er at «de som kom före oss reste». (Anyuru, 2012:79) Ettersom det er lite å hente i historiebøkene gir han uttrykk for et ønske om å kunne vende historien ryggen: «Att hemlandet är en lögn [...] att historien inte kan säga vilka vi är» (Anyuru, 2012:176). Men det er vanskelig å nekte for at historie og refleksjoner omkring opphav og (nasjonal) tilhørighet er Anyurus materiale. Både på et tekstuellet plan siden det er farens historie romanen kretser om, og på et eksistensielt plan, siden fortelleren tydeligvis nærer et behov for å undersøke hvordan historien og opphavet bestemmer individets identitet. Likevel er hans ønske forståelig nok, for som Benjamin-referansen i tittelen allerede varsler, rommer historien ikke noe fint. Walter Benjamin viste til Paul Klees maleri *Angelus Novus* for å tyde historien: der vi ser en rekke hendelser, ser historiens engel bare en katastrofe. Engelen ønsker å gjøre hel hva som har gått i stykker, men så blåser det en storm fra paradiset. Stormen er det vi kaller for framskritt, skriver Benjamin. Benjaminsitetet kan stå som en metafor for fortellingen Anyuru presenterer. Farens historie myldrer av traumatiske opplevelser som riktignok kan narrativiseres, men ikke kureres, de videreføres til leseren, og til sønnen og dermed holdes de levende. Det er med Benjamins historiesyn Anyurus roman åpner. Og det er med Benjamin Anyuru avslutter, men med en liten, dog betydelig nyanse: hos Anyuru er stormen ikke framskritt men livet.

¹³ Johannes Anyuru, *En storm kom från paradiset*. Stockholm: Norstedts, 2012:78.

En storm kom från paradiset slutter med farens død. Han har klart å narrativisere sin traumatiske historie til sønnen, men integreringen av minnene har ikke ført til reparasjon. Han har skrevet ned sine minner i et forsøk på å gi fortiden mening, og dermed reparere eksistensen, men det prosjektet mislykkes. Faren finner aldri tryggheten han mistet som fireåring. Hva verre er, er at dette traumet synes å bli overført til sønnen, som rådes til å «måste vara beredd att når som helst resa [s]ig upp och lämna allt» (Anyuru, 2012:122). Dermed framstår det postkoloniale traumet som et åpent sår.

Litteratur:

Anyuru, Johannes. *En storm kom från paradiset*. Stockholm: Norstedts, 2012.

Bhabha, Homi K. "Foreword to the 1986 Edition". *Black Skin, White Masks*, overs. Charles Lam Markmann. London: Pluto Press, 1986: xxi-xxxviii.

Caruth, Cathy. "Trauma and Experience: Introduction". *Trauma. Explorations in Memory*. Cathy Caruth (red.), Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1995: 1-11.

Craps, Stef & Gert Buelens. «Introduction: Postcolonial Trauma Novels». *Studies in the Novel*. Vol. 40, no. 1-2, 2008, pp. 1-12.

Fanon, Frantz. *Black Skin, White Masks*, overs. Charles Lam Markmann. London: Pluto Press, 1986. [*Peau Noire, Masques Blanc*, Paris: Seuil, 1952]

Fanon, Frantz. *The Wretched of the Earth*. overs. Richard Philcox. London: Penguin, 2001. [*Les damnés de la terre*. Paris: Édition Maspéro, 1961]

Freud, Sigmund. "Über Psychoanalyse". *Gesammelte Werke. Band 2. Vol 2*. Altmünster: Jazzbee Verlag, 2015; Gibbs, Alan. *Contemporary American Trauma Narratives*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2014.

Hart, Onno van der, Bessel van der Kolk og Hilde Bolt. "Memory Fragmentation in Dissociative Identity Disorder", *Journal of Trauma & Dissociation*, Vol. 6(1) 2005:55-70.

Luckhurst, Roger. "Introduction". *The Trauma Question*. London: Routledge, 2008: 1-15.

Luckhurst, Roger. "Beyond Trauma. Torturous Times", *European Journal of English Studies*. Vol 14, no 1 April 2010, pp. 11-21.